

КОМПЕТЕНТНОСТНИЯТ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО ПО ОКОЛЕН СВЯТ В ЧЕТВЪРТА ВЪЗРАСТОВА ГРУПА В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Доц. д-р Станислава Тодорова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме. В статията се представя новаторска рамка за развитие на ключови компетентности чрез прилагане на компетентностен подход в обучението по околн свят в детската градина в четвърта възрастова група. Разгледани и описани са три педагогически ситуации от три различни модула – „Земята – нашият дом“ от модул „Земя“, „Нашата слънчева система“ от модул „Планети“ и „Ще стана космонавт“ от модул „Космос“, в хода на които се формират, развиват и анализират ключови компетентности посредством апробиране на разработена авторска образователна програма „Докосни небето“ по проект „Наука в детската градина“.

Ключови думи: околн свят; детска градина; обучение; компетентностен подход; образователна програма

Въведение

Според стратегията „Европа 2020“ и Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР) в основата на изграждане на ключовите компетенции е компетентностният подход. В доклада „Ключови данни за образованието в Европа“ се извежда основният акцент, че актуално и наложително е придобиването на ключовите компетенции на 21. век да започне още в детската градина поради същественото им значение за устойчивото развитие през следващите етапи от живота на човека¹.

Повишаването на ключовите компетентности води до повишено качество на живот и благополучие. Европейската квалификационна рамка определя понятието „компетентност“ като доказана способност за използване на знания, умения и личностни, социални и/или методологични дадености в работни или учебни ситуации и в професионално и личностно развитие. В контекста на ЕКР знанията се определят като теоретични и/или фактологични; уменията се описват като познавателни (включващи използване на логическо, интуитивно

и творческо мислене) и практически (включително сръчност и използване на методи, материали, уреди и инструменти), а способностите се описват с оглед степента на поемане на отговорност и самостоятелност³.

Компетентностният подход е интегриран в образователните системи на много европейски държави, като примерите от тези системи на Германия, Швеция и Великобритания предлагат ценни насоки за прилагането му в детските градини.

Компетентностният подход представлява новаторски модел на обучение, при който се развиват не само познавателни, но и социални и емоционални умения, които играят основна роля в общуването на децата с околния свят. Възможността да се прилага този подход в ранните етапи на образованието, дава шанс на децата да изградят основи за успешно учене през целия живот.

Прилагането на компетентностния подход е от изключителна важност за детското развитие, тъй като дава възможност за включване на децата в активни изследователски дейности. Чрез практическите занимания и проекти в детската градина децата не само натрупват знания, но и развиват способността да използват тези знания в ежедневни ситуации.

В детската градина обучението по образователно направление „Околен свят“ (ОН: ОС) трябва да осигури условия, които да стимулират любознателността на децата, да ги запознаят с природата, социалната среда и културните различия и да развиват умения за решаване на проблеми, критично мислене и социални взаимодействия. Всичко това много добре се интегрира чрез проектната работа.

Образованието по околен свят трябва да бъде интерактивно и да включва активно участие на детето, за да се формират не само знания, но и нагласи към света като цяло. Децата трябва да бъдат активни участници в изграждането на своето знание, а не само пасивни приемници на информация. Педагогическата практика е необходимо да бъде съобразена със специфичните нужди и интереси на децата, за да се създадат условия за индивидуално развитие, което е в основата на компетентностния подход.

От своя педагогически опит Валентина Георгиева споделя: „В детските градини все повече се наблюдава внедряването на проектния метод като част от интерактивното преподаване в отговор на нуждите възпитателно-образователният процес да бъде обвързан с реалните житейски събития на децата и да се създадат естествен интерес и мотивация за активност в различните дейности“ (Georgieva, 2021). И допълва, че „...правилното планиране на проектните дейности през учебната година предлага отлична възможност чрез една по-различна и привлекателна дейност да бъдат осъществени целите на обучението по всички образователни направления. По този начин се работи за комплексно развитие на компетентности, като съвкупност от знания, умения, отношения и нагласи у децата, придобити по време на обучението“ (Georgieva, 2022).

При изучаването на теми, свързани с природните явления, животинския и растителния свят, както и социалните норми и поведение, децата могат да научат как да обобщават информация, да правят изводи, да взимат решения и да предлагат решения на различни предизвикателства, с които се сблъскват в процеса на обучение.

Според София Каракехайова дидактическите технологии за развитие на познавателен интерес и любознателност могат да бъдат не само инструмент за допълване на учебния процес, но и средство за провокиране интереса на децата към околната среда, научни експерименти и социални теми, които се изучават в образователно направление „Околна среда“ (Karakehayova, 2019).

Възможността да се прилага компетентностен подход в обучението по околна среда, е от особено значение, тъй като то обхваща разнообразие от теми и активни изследвания, които развиват у децата умения за работа в екип, решаване на проблеми и използване на вече придобити знания в нови контексти. Педагогическите ситуации по околна среда предоставят възможност за изследвания в реални условия, които активират критично мислене и предизвикват въпроси у децата, стимулирайки ги да търсят отговори чрез изследвания и наблюдения.

Детската градина трябва да бъде място за активна изследователска дейност, в която децата не само се учат да откриват знания, но и да прилагат тези знания за решаване на конкретни житейски задачи. През темите на направление „Околна среда“ децата могат да се запознаят с природни явления, екологични проблеми, социални отношения и други, като се научават да разбират взаимовръзките между различни елементи на тяхната среда.

Интегриране на компетентностен подход в обучението по околна среда чрез работа по проект

Целта на настоящата публикация е да представи добра практика при прилагането на компетентностния подход в образователния процес по околна среда в детската градина. Представени са педагогически ситуации, интегрирани в образователното направление с деца от четвърта възрастова група на ДГ „Щурче“ в Шумен.

За да се илюстрира опитът за приложение на компетентностния подход, се акцентира върху интегрирането на проект „Наука в ДГ“, като част от стратегията за развитието на детската градина. Проектът е насочен към организиране на игрови технологии, които да стимулират детската любознателност, инициативност, емоционалност и творчество. Разработената авторска образователна програма и модел „Докосни небето“ се апробираха в продължение на една учебна година както в основните и допълнителните форми по всички образователни направления в педагогическите ситуации през учебно време, така и в допълнителните форми на педагогическо взаимодействие през не-

учебно време, като всички дейности са съобразени с годишната учебна програма на групата.

Приложената програма е в съответствие с принципа за *иновативност и ефективност* в педагогическите практики в организацията на образователния процес, залегнал в Закона за предучилищно и училищно образование, и създава условия за цялостно развитие на детската личност и придобиване на компетентности по всички образователни направления за предучилищно образование. Формирането на компетентностите (знания, умения и отношения) е на основата на усвояване на специфични понятия и регламентирани принципи и правила.

Целите на иновативната програма са съобразени с общата цел на Проекта – стимулиране на интелектуалното развитие на децата. Те са свързани с разнообразни начини за успешни функционални връзки с всички образователни направления, по които се осъществява предучилищното образование. Ролята на учителя като партньор на децата е изградена върху емоционалните взаимоотношения с тях и предполага позитивно настроение и истинска радост от съвместната дейност.

Образователната програма е насочена към обогатяване на сетивно-познавателния опит на децата и интегрални знания и умения, свързани с околната действителност. Наред с това програмата съдейства и за реализиране на цели, които развиват личността на детето, свързани са с ключови познавателни, практически и комуникативни умения. С помощта на комплекс от откривателски дейности за наблюдение, изследване, класифициране и др. децата се учат да разбират света около себе си.

Задачите, които са поставени в програмата, пряко или косвено засягат всички образователни направления, като дообогатяват и/или разширяват тяхното образователно съдържание.

В края на обучението по иновативната програма децата придобиват не само съвкупност от разширени, усъвършенствани отделни компетентности – знания, умения и отношения, дефинирани като очаквани резултати по образователните направления от ДОС на предучилищното образование, но и ключови компетентности и такива, заложи в националната квалификационна рамка на ниво 0.

Добри практики за обучение по околна среда в детската градина в контекста на компетентностния подход

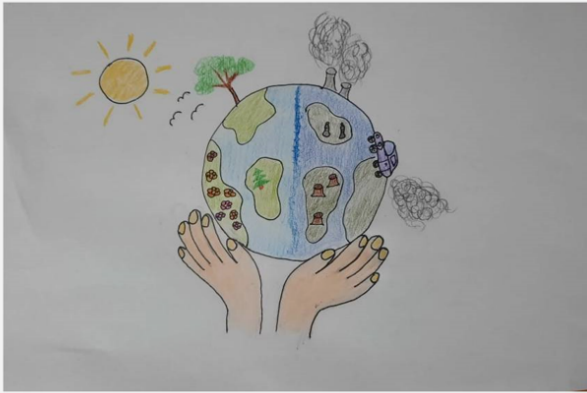
Цялостният педагогически процес по образователната програма, във всичките 21 теми от нея, създава условия за формиране на ключови компетентности на детето в резултат на интегративните връзки с всички образователни направления (ОН). Настоящата статия илюстрира приложение на модел на педагогическа работа чрез компетентностен подход, като разглежда 3 теми от програмата от 3 различни модула.

1. Тема: „Земята – нашият дом“, модул „Земя“

Основна цел на темата: да се достигне до някои закономерности, свързани с развитието на природата и обществото и да се направят изводи за проблема с опазването на планетата.

Образователни задачи: разширяване представите на децата за нашата планета. Осъзнаване на връзката между развитието на природата и дейността на хората и обществото. Развитие на чувство за време. Обсъждане на необходимостта от природозащитни инициативи.

Очаквани резултати: детето може да посочи примери за отражение на деня и нощта върху поведението на животните и хората. Прави изводи за проблема с опазването на планетата. Знае кое е светлинно замърсяване. Описва природозащитни инициативи на деца и възрастни по опазване на околната среда (фиг. 1).

Задача 29.	Има представа за природозащитни инициативи и грижи за опазване на природната среда и планетата.	Модул „Земя“
Как се казва нашата планета? Как трябва да се грижим за нея? Можем ли да живеем на друга планета?		ОН: ОС ОЯ: СПНО Описва природозащитни инициативи на деца и възрастни по опазване на природата.

Фигура 1. Задача от модул „Земя“; образователно направление „Околна среда“; образователно ядро „Светът на природата и неговото опазване“

Темата е втора от този модул и е реализирана като допълнителна форма на педагогическо взаимодействие в следобеден режим, след основната тема от учебното съдържание по околна среда за четвърта група – „Туризмът и човекът“. Децата разширяват представите си за Земята и развитието на природата. Осъзнават, че начинът на живот на хората дава отражение върху животните и върху планетата. Тук интегративната връзка е с ОН „Изобразително изкуство“ – рисунка на тема „Къде си почиват хората?“.

По време на ситуацията се води беседа за начина на живот на човека: за това как работи, как си почива, за дейността на хората, как и с какво се замърсява околната среда и за необходимостта от опазването на планетата. Хората се нуждаят от чист въздух, чиста вода, чиста храна и се чувстват най-добре сред природата, когато се движат, общуват и си почиват, но със своята дейност те нанасят и много вреди на околната среда и на планетата ни като цяло (може да се направи и допълнителна ситуация за формиране на екологична култура у децата „Засаждане на бъдещето“ – за придобиване на ключовата компетентност *културна компетентност и компетентност за културна осъзнатост и изява*).

Обсъждат се рисковете за живота и здравето на хората и животните. Дискутират се факторите, дължащи се на човешката дейност, които водят до различни замърсявания: на въздуха, на почвата, на водата, светлинно и шумово замърсяване. Децата разбират, че светлинното замърсяване също нанася щети на околната среда.

Задача 27.	Има представа за промените в поведението на някои животни и птици през нощта.	Модул „Луна“
Познаваш ли тези животни и птици? С какво са по-различни от останалите?		ОН: ОС ОЯ: СПНО Описва начина на живот на някои животни и птици през нощта.

Фигура 2. Пример на задача от друг модул; образователно направление „Околен свят“; образователно ядро „Светът на природата и неговото опазване“

Освен като причина за глобалното затопляне явлението светлинно замърсяване скрива нощното небе и предизвиква проблеми не само за астрономите, но и за различни живи същества. Дават се примери за нощни птици и животни (фиг. 2). Светлинното замърсяване е наименование на отрицателните ефекти от изкуственото осветление. Например морските костенурки, които са застра-

шен вид, след като се излюпят на брега, тръгват към осветения от Луната океан. Често обаче много от тях се объркват заради светлините на близкия курортен град, тръгват в обратна посока и умират или биват прегазени; жабите спират да крйкат и така не могат да си намерят партньор, за да се размножават; други нощни животни губят възможността да ловуват през нощта заради светлината и пр.

Задача 34.	Показва в природния календар метеорологичното време и сравнява промени в сезона. Разбира причината за тяхното редуване.	Модул „Земя“
Каква е разликата в дърветата? Защо? Коя е причината за сезоните?		ОН: ОС ОЯ: СПНО Сравнява картината на времето, чрез метеорологичните промени в сезоните.

Фигура 3. Задача от модул „Земя“; образователно направление: „Околна среда“; образователно ядро „Светът на природата и неговото опазване“

В предишна тема „Ние живеем в семейството на Слънцето“ от този модул децата се запознават с природата на Земята – размери, форма, движение. Осъзнали са връзката между движението на Земята и календара. Запознали са се с елементите на Слънчевата система и определят мястото на Земята в нея. Могат да описват движението на нашата планета около Слънцето и знаят, че Луната не е планета, защото не обикаля около звезда, с което осъзнават връзката с календара. Със следващата тема осъзнават връзката на наклона на земната ос и наличието на сезони (фиг. 3). Затвърдяват знанията за движението на Земята: първо около оста ѝ – наличие на ден и нощ (едно завъртане – едно денонощие), после около Слънцето (едно завъртане – една година). Разяснява се причината за наличието и смяната на сезоните – наклонът на земната ос (прави се демонстрация) – Слънцето не може да огрее еднакво цялата Земя при движението ѝ около него.

2. Тема: „Нашата Слънчева система“, модул „Планети“

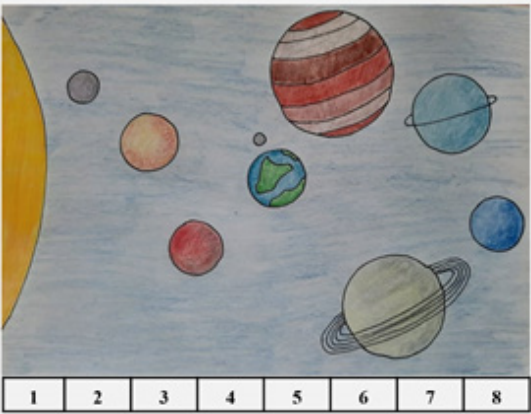
Основна цел на темата: да се разширят и обогатят знанията на децата за структурата и елементите на Слънчевата система.

Образователни задачи: актуализиране знанията на децата за признаците, по които планетите се групират на малки и големи планети. Създаване на представа за групата от астрономически обекти, образуващи Слънчевата

система. Усвояване и уточняване на значението на думите: астероид, комета, междувъзден прах и газ.

Очаквани резултати: детето има представа за групата от астрономически обекти, образуващи Слънчевата система. Посочва по схема елементите на Слънчевата система. Разбира значението на думите астероид и комета.

Втората тема от този модул се реализира като основна форма на педагогическо взаимодействие. С нея се разширяват и обогатяват знанията на децата за структурните елементи на Слънчевата система. Тук интегративната връзка е с ОН „Математика“, тема „Групиране и броене до 8“. Децата групират обекти по един или два признака и подреждат цифрова редица до десет (фиг. 4).

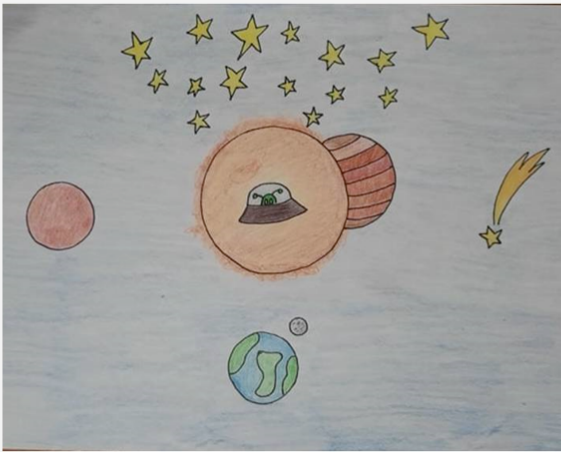
Задача 19.	Определя реда на астрономически обект в редица от 8 обекта.	Модул „Планети“
На кое място поред се намира Червената планета? Свържи със съответната цифра. Как е нейното име? На кое място е нашата планета Земя с нейния спътник Луната? Свържи със съответната цифра. На кое място се намира планетата с пръстените? Знаеш ли как се казва тя?		ОН: Мат. ОЯ: КО Брой до осем. Свързва обект с шифра на число за поредно място.

Фигура 4. Задача от модул „Планети“; образователно направление „Математика“; образователно ядро „Количествени отношения“

В педагогическата ситуация се създава представа за структурата на Слънчевата система по схема и групирането на астрономическите обекти в нея. Уточнява се значението на думите: астероид, комета, междувъзден прах и газ.

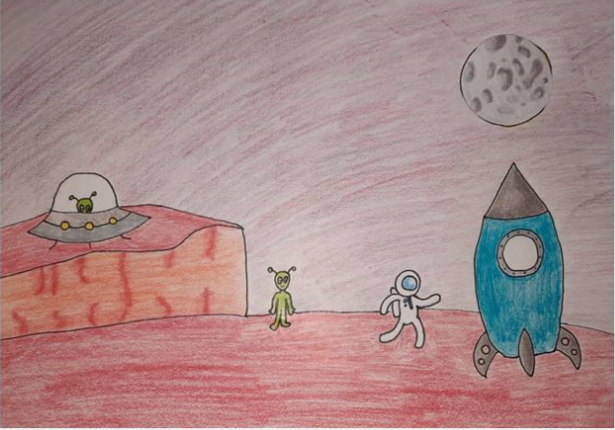
Близо до Слънцето обикалят четири малки планети, заобиколени от скални астероиди, а след това и четири газови гиганта, заобиколени от замръзнали малки обекти. Астероиди са малки планетоподобни небесни тела, които обикалят около Слънцето. Те са сходни с кометите, но нямат видима кома (размит контур или опашка). Астероидите са изградени от камъни и метал и почти всички се намират на орбита около Слънцето в астероидния пояс между Марс

и Юпитер. Кометата е сравнително малък астрономически обект, който също обикаля около Слънцето, подобен на астероид, но съставен предимно от лед с примеси от скални частици и прах. Кометите се намират на елиптични орбити отвъд орбитата на Нептун. Когато са достатъчно близо до Слънцето, се показва видима от Земята кома (размит контур, заради излъчването на Слънцето), а понякога и опашка. Междувездният (космически) прах и газ е разреждана газообразна среда, с която е изпълнено цялото междувездно (космическо) пространство. Той е прозрачен, с различна концентрация на плътност и на места се наблюдава като облаци или мъглявини.

Задача 14.	Установява пространствени отношения между повече обекти.	Модул „Планети“
Кое се намира вдясно на картината? А вляво? А какво долу? Какво има горе? Кое е пред Слънцето? Къде се намира голямата планета? А къде – малката? Кое е между космическия кораб и голямата планета?		ОН: Мат. ОЯ: ПО Определя взаимното разположение на обектите – отпред, отзад, върху, вътре, вън, между, горе, долу, вляво, вдясно, по средата

Фигура 5. Задача от модул „Планети“; образователно направление „Математика“; образователно ядро „Пространствени отношения“

В предишна тема от този модул децата са се запознали как се казват братята и сестрите на Земята, и са определили реда и конкретното им място. Описват планетите и назовават техните имена. Знаят, че: небесните тела са обикато топка; планетите могат да светят с отразена светлина (Венера е планета, а се вижда като най-ярката звезда); планетите са студени; звездите са огнени; звездите са много по-големи от планетите и т.н. (фиг. 5).

Задача 4.	Има конкретни представи за планетите. Разбира и използва думи с абстрактно значение.	Модул „Космос“
Назови героите и кажи кой какъв е с повече думи. На коя планета може да се развива действително?		ОН: БЕЛ ОЯ: Речник Назовава правилно качества/ характеристики и недостатъци на лица, предмети, явления, събития, като използва определения.

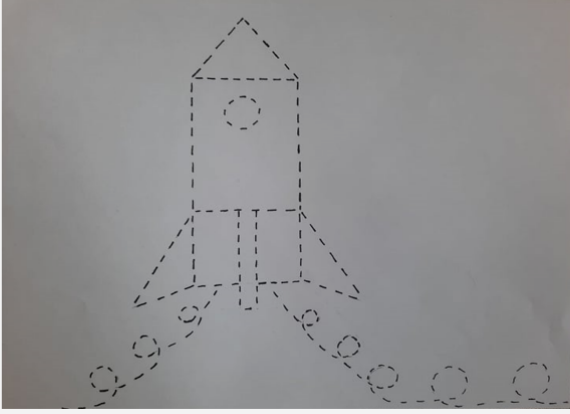
Фигура 6. Задача от модул „Космос“; образователно направление „Български език и литература“; образователно ядро „Речник“

3. Тема: „Ще стана космонавт“, модул „Космос“

Основна цел на темата: да се осмислят и да се затвърдят усвоените знания от децата за Космоса и космическите тела (фиг. 6).

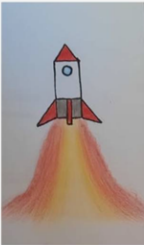
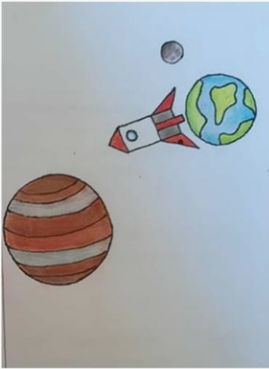
Образователни задачи: изразяване на емоционално-оценъчно отношение към професията космонавт. Систематизиране на детския опит при ориентирване в космическото пространство. Осмисляне и затвърдяване на знанията на децата за небесните тела, летателните апарати и други космически обекти (фиг. 7).

Очаквани резултати: детето коментира и осмисля ролята и значението на космическите полети. Посочва различни космически тела. Знае, че небесните тела са обли като топка; планетите са студени, а звездите са огнени; звездите са много по-големи от планетите. Знае, че планетите могат да светят с отразена светлина. Има развито пространствено въображение, внимание, нагледно-образно и логическо мислене.

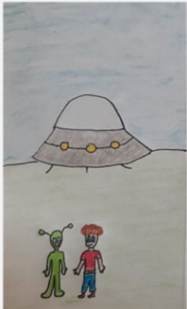
Задача 9.	Демонстрира начални графични умения.	Модул „Космос“
Продължи по пунктира. Какво е изобразено?		ОН: БЕЛ ОЯ: ЗК Възпроизвежда по пунктир прави начупени линии. Възпроизвежда по пунктир криви линии.

Фигура 7. Задача от модул „Космос“; образователно направление „Български език и литература“; образователно ядро „Звукова култура“

Темата е втора поред от този модул. Педагогическата ситуация е за упражнение и практическо приложение на овладяната теоретична информация. Тя има интегративна връзка с ОН: БЕЛ – децата разказват по темата с помощта на учителя и зададени от него опорни въпроси (фиг. 8 и фиг. 9).

Задача 5.	Има конкретни представи за Космоса. Конструира сложни изречения по нагледна основа.	Модул „Космос“
Определи кое е дума. Определи кое е изречение. Отпечети квадратчето в съответния цвят. Състави изречение по последната картина.	ракета – дума – с червено Ракетата излита. – изречение – със синьо ☐ ☐ 	ОН: БЕЛ ОЯ: ГПР Разбира разликата между дума и изречение.

Фигура 8. Задача от модул „Космос“; образователно направление „Български език и литература“; образователно ядро „Граматически правилна реч“

Задача 10.	Определя по илюстрации последователността в сюжета.	Модул „Космос“
Какво се случва на илюстрациите? Отбележи с точки тяхната последователност.	 	ОН: БЕЛ ОЯ: ВЛП Описва героин и изразява отношение към постъпките им и ги съотнася към собствения си опит.

Фигура 9. Задача от модул „Космос“; образователно направление „Български език и литература“; образователно ядро „Възприемане на литературно произведение“

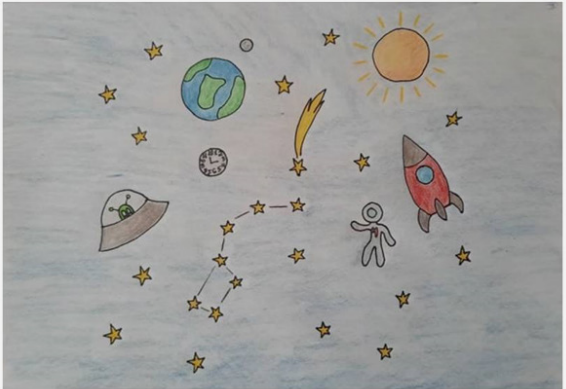
Тази ситуация може да премине отново под формата на сюжетно-игрово/дидактично упражнение. Така децата по-лесно осмислят и затвърдяват усвоените теоретични знания за Космоса и космическо пространство. С помощта на учителя и зададени от него опорни въпроси децата разказват по темата, посочват различни космически тела и показват добри астрономически познания, напр.: че небесните тела са обличаеми като топка; че планетите са студени, а звездите са огнени; че звездите са много по-големи от планетите; че планетите могат да светят с отразена светлина – че Венера е планета, а се вижда като най-ярката звезда и т.н. Може да се научи и следното стихотворение: „*Ние тайничко мечтаем с кораб да летим без страх. Нищо, че сега играем тайничко на космонавт. Пакости дори да сторим, то е със учебна цел. Трябва в сините простори космонавтът да е смел*“. В тази ситуация децата показват добро развито пространствено въображение, както и логическо, и нагледно-образно мислене (фиг. 10).

Задача 15.	Подреди обекти във възходящ ред.	Модул „Космос“
Какво е изобразено на картинките? Подреди по дължина, като започнеш от най-късата. Свържи със съответната цифра.	 1 2 3 4 5	ОН: Мат. ОЯ: И Сравнява обекти по техни признаци: дължина, височина и ширина.

Фигура 10. Задача от модул „Космос“; образователно направление „Математика“; образователно ядро „Измерване“

С предишната ситуация „Да достигнеш звездите“ от този модул се актуализират и обобщават представите на децата за астрономическите обекти. Тя е игрово-познавателна ситуация, която има интегративна връзка с ОН: ФК. Чрез състезателни и сюжетно-ролеви игри децата усвояват, уточняват и разширяват познанията си за някои елементи на космическото пространство и

за Космоса, като цяло. Със сюжетно-ролева игра в началото на ситуацията за актуализация на знанията децата показват добри познания, овладени по време на астрономическото обучение, напр.: че Луната не е планета, защото не обикаля около звезда (Слънцето), а е спътник на Земята; че всяка планета си има своя звезда, около която обикаля, и мн. др. След това се прави практическо приложение на тези знания чрез състезателни игри, в които децата се катерят и достигат определена височина, демонстрират умения за катерене с кръстосана координация по гимнастическа стена и т.н. Те разпознават и назовават елементи от космическото пространство и затвърдяват усвоените теоретични знания. Демонстрират умения за прилагане на знанията в игрови ситуации.

Задача 20.	Разпознава признак за групиране на обекти. Открива принадлежност и непринадлежност на обекти към дадена група.	Модул „Космос“
Кое е излишното? Зачеркни го. Как се наричат тези обекти?		ОН: Мат. ОЯ: КО и РФ Групира обекти по общ признак. Свързва обекти от околната среда по даден признак.

Фигура 11. Задача от модул „Космос“; образователно направление „Математика“; образователно ядро „Количествени отношения и равнинни фигури“

Следващата ситуация от модула е „Конструктивни игри“ и също е за упражнение. Тя има интегративна връзка с ОН: КТ. Децата извършват практически дейности, с които усъвършенстват познавателните си умения и описват реалното движение на основните небесни тела. С нея се разширяват представите на децата за Космоса с това, че нашата планета Земя е част от Слънчевата система, която е част от голяма галактика. В галактиката има и други планетарни системи около други звезди, а в Космоса има и много други галактики. Всички обекти в състава на галактиката се движат отново около един общ център. В ясни безлунни нощи по небето наблюдаваме светла ивица от огромно

сгрупване на звезди и междузвездна материя. Това е видимата част на нашата галактика. Тя се нарича Млечен път и има спираловидна форма. В нея има над 200 милиарда звезди. През последните години учените – астрономите, са направили много открития на други планети около други звезди (наричат ги екзопланети). Има много открития и в нашата Слънчева система. Открити са планети след орбитата на Нептун, които наричат планети джуджета. Планети джуджета е сравнително нов термин, въведен през 2006 г. на Общо събрание на МАС, на което се взема решение да се отдели известната девета планета Плутон в друга категория астрономически обекти. Това са обекти на орбита около Слънцето, но отвъд орбитата на Нептун – Церера, Плутон, Макемаке, Хаумея и Ерида. Децата показват добри познания за Космоса и демонстрират високо ниво на астрономическа култура, формирана чрез образователната програма „Докосни небето“.

Резултати след приключване на обучението по дадените теми по околна среда в детската градина

Компетентностите, придобити от обучението по темите от образователната програма, са:

– Модул „Земя“: определя мястото на Земята в Слънчевата система. Прави изводи за проблема с опазването на планетата. Обяснява причина за смяната на сезоните.

– Модул „Планети“: описва планетите и назовава техните имена. Посочва по схема елементите на Слънчевата система. Различава основните структурни елементи на Слънчевата система.

– Модул „Космос“: разпознава и назовава елементи от космическото пространство. Посочва различни космически тела. Описва реалното движение на основни небесни тела.

Компетентностите (знания, умения и отношения), дефинирани като очаквани резултати, определени от ДОС за предучилищно образование, придобити чрез темите, са:

– ОН: БЕЛ – *знае, възпроизвежда, разпознава, назовава, описва*. Съставя устно кратък описателен текст. Разбира и използва думи с абстрактно значение. Разбира разлика между дума и изречение. Притежава необходимия речник за описване на места и посоки. Съставя въпросителни изречения, използва прости разширени изречения и конструира сложни изречения по нагледна и словесна основа. Описва герои и изразява отношение към постъпките им.

– ОН: Математика – *интерпретира, обяснява, класифицира*. Определя реда на обект в редица от десет предмета. Групира обекти по общ признак. Сравнява броя на обектите в две множества. Сравнява обекти по техни признаци: дължина, височина и ширина. Намира мястото на пропуснат обект в сериационна редица. Описва пространствено разположение на два предмета

един спрямо друг, като използва отляво, отдясно. Познава, назовава и подрежда дните от седмицата. Познава, назовава и подрежда месеците на годината, отнасящи се към всеки сезон. Разбира информацията, която съдържа календарът. Познава предназначението на часовника като уред за измерване на времето. Свързва по форма обекти от околната среда и познати геометрични фигури.

Задача 35.	Има представа за околната действителност и възможността за придвижване от едно място на друго с различни средства.	Модул „Космос“
Как се натичат тези предмети? С кои от тях можем да стигнем до детската градина? Огради тези, с които можем да отидем до Космоса?		ОН: ОС ОЯ: СПНО Назовава видове превозни средства и познава тяхното предназначение спрямо средата на придвижване.

Фигура 12. Задача от модул „Космос“; образователно направление: „Околен свят“; образователно ядро „Светът на природата и неговото опазване“

– ОН: ОС – *припомня, подбира, диференцира*. Разпознава Слънцето, Луната, звездите и планетите в природни картини. Разпознава ден и нощ. Показва в природен календар метеорологичното време и сравнява промени в сезона или местността. Сравнява картината на времето чрез метеорологични промени. Назовава видове превозни средства и познава тяхното предназначение спрямо средата на придвижване (фиг. 12). Има представа и описва природозащитни инициативи и грижи на деца и възрастни за опазване на природната среда и планетата. Разбира нуждата от светлина и топлина като условие за живот. Партнира на възрастни и си сътрудничи с връстници. Избира игрови действия съобразно особеностите на играчките, предметите за игра и ситуацията. Проявява толерантност към хора с различия (фиг. 13).

Задача 24.	Проявява толерантност и разбиране към деца и възрастни с различия.	Модул „Земя“
Може ли да играеш с всичките деца? Какво знаеш за хората на нашата планета?		ОН: ОС ОЯ: СОО Има конкретни представи за проява на доверие и толерантност към другия.

Фигура 13. Задача от модул „Земя“; образователно направление „Околна среда“; образователно ядро „Самоутвърждаване и общуване с околните“

– ОН: ИИ – *планира, създава, оценява, оцветява*. Пресъздава обекти и явления от действителността чрез рисуване и оцветяване. Рисува фантазни образи.

– ОН: КТ – *конструира, моделира, прогнозира*. Участва в малък общ проект в детската градина. Изработва модел по образец. Сътрудничи с другите при работа по общ замисъл.

Забележка. Посочените компетентности са примерни и не изчерпват очакваните резултати от обучението.

Ключовите компетентности, развити чрез педагогическите ситуации от образователната програма, са:

– компетентности в областта на българския език (*способността за разпознаване, разбиране и тълкуване на понятия, чувства, обекти и явления*): речеви компетентности – езикова грамотност; комуникативни компетентности – общуване;

– математическа компетентност и компетентност в областта на природните науки и технологиите (*способността да се развият и да се използват математически методи на мислене и представяне, да се използват знанията, чрез които се обяснява природата, за да се поставят въпроси и дават отговори, основани на доказателствата*): основни компетентности в науката и технологиите;

– личностна компетентност, социална компетентност и гражданска компетентност (*способността за пълноценно участие в гражданския и социалния*

живот): компетентност за интегриране с другите, за интеркултурен диалог и толерантност;

– културна компетентност и компетентност за културна осъзнатост и изява (*способността да превръща идеите в действие, и трансформиране в ценности*): културни познания; творчество, новаторство, поемане на рискове; умения за изразяване чрез творчество;

– умения за подкрепа на устойчиво развитие и за здравословен начин на живот и спорт (*формирание на критично мислене и отстояване на позиция при решаване на конкретни казуси и проблеми, свързани със собственото здраве, здравето на околните и опазването на околната среда*);

– компетентност за учене: придобиване на умения за учене;

– дигитална компетентност: компетентности в областта на цифровите технологии при изпълнение на обикновени задачи чрез напътствия или с насоки, където е необходимо;

– предприемаческа компетентност: чувство за инициатива и предприемачество при участие и управление на малък общ проект, чрез планиране на дейности съобразно замисъла и идеите на останалите в групата и работа в екип.

Компетентностите от Националната квалификационна рамка на ниво 0, (подготвително ниво, предучилищно образование), придобити в процеса на педагогическото взаимодействие, са:

– знания (*теоретични*) – има начални представи за заобикалящия свят; познава последователността при изпълнение на познати задачи; познава необходимите средства за първоначално обучение – има знания за: небесното пространство, Слънцето, Луната, планетите и другите структурни елементи на Слънчевата система; различни факти и закономерности, свързани с Космоса; връзки и зависимости между небесните тела и явления и откритата цикличност в тях; предлага, представя и обяснява идея или решение при изработване на модел;

– умения (*познавателни и практически*) – изпълнява с разбиране прости задачи; изразява чрез своето творчество усвоените начални представи за заобикалящия свят; използва познати материали при изпълнението на задачи – следва демонстрирани указания и инструкции на учителя от снимки или технически рисунки при участие в малък общ проект; подбира използва и комбинира разнообразни материали в зависимост от общия замисъл, като прилага подходящи техники и инструменти;

– отношения (*лични и професионални компетентности*) – самостоятелност и отговорност: участва активно в прости, познати дейности; умее да изпълнява задачи под ръководството на възрастен; познава последствията/результатите от собствените си действия – оценява по собствени критерии модели и изделия и ги включва в игрови действия; изразява своето право на избор и инициатива при работа в екип; познава и изброява правила на поведение;

– комуникативни и социални компетентности: разбира и предава кратка, несложна информация в устна форма работи в група, като проявява толерантност към останалите деца в групата; започва да изразява своята самостоятелност като нова социална роля – *умее да работи в малки групи и сътрудничи с другите при участие в малък общ проект. Проявява интерес и се включва с желание в дейности с другите.*

Заклучение

От представените методически насоки и изложените резултати можем да обобщим, че компетентностният подход в обучението по околна среда е новаторска рамка, която създава условия за интегрирано развитие на различни умения и компетентности у децата. Той насърчава активното учене чрез изследване, взаимодействие и решаване на проблеми, което е в основата на успешното развитие на децата в социалната и природната среда. Чрез активното участие в учебния процес децата не само научават за света около себе си, но и се подготвят да бъдат активни, социално ангажирани и компетентни граждани на бъдещето. Възможността да се прилагат съвременни образователни методи и подходи като този в ранното образование, е шанс за изграждане на основи за успешна личностна и социална реализация на децата.

БЕЛЕЖКИ

1. Европейска комисия. Съобщение на Комисията – Образование и грижи в ранна детска възраст: да осигурим за всички деца най-добрия старт в живота за утрешния свят – <https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/8ed73361-689a-474a-8dc8-c2721463ed41>.
2. Европейски съвет (2006). Рекомендации на Европейския съвет за ключовите компетенции за учене през целия живот. Официален бюлетин на ЕС.
3. Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР), 2018 – <https://europass.europa.eu/system/files/2020-05/EQF%20Brochure-BG.pdf>
4. Национална квалификационна рамка (2012) – https://www.navet.government.bg/bg/media/NQF_bg.pdf
5. Стратегия „Европа 2020“ (2010) – <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:BG:PDF>

Благодарности и финансиране

Представеното изследване е подкрепено от Министерството на образованието и науката по Националната програма за научни изследвания „Млади учени и постдокторанти – 2“.

ЛИТЕРАТУРА

- Бонева, Б., Юлзари, С., Баракова, И. М. (1991). *Запознаване с околната действителност в детската градина*. София: Просвета.
- Георгиева, В. (2021). *Проектната работа по конструиране и технологии в помощ на детския учител за комплексно развиване на ключови компетенции у 6 – 7-годишните деца*. Шумен: Епископ Константин Преславски. ISSN: 1314 – 6769.
- Георгиева, В. (2022). *Компетентностният подход в предучилищното образование през призмата на детския учител*. Шумен: Епископ Константин Преславски. Print: ISBN 978-619-201-677-7, Online: ISBN 978-619-201-678-4.
- Гюров, Д. (2009). „Педагогическото взаимодействие“. *Иновационен модел за изграждане на единна социално-педагогическа система „детска градина – начално училище“*. София: Св. Кл. Охридски. ISBN:978-954-2424-9.
- Гюров, Д. (2011). *Педагогика на взаимодействието „дете – среда“*. София: Веда Словена-ЖГ.
- Гюров, Д., Ангелова, Л., Михайлова, Г. (2011). Европейски приоритети за образователни стратегии и програми. *Образование и технологии*, (2), 18 – 20, ISSN (print):1314-1791.
- Гюрова, В., Гюров, Д. (2018). *Книга за учителя, „Околен свят“, Програмна система „Ръка за ръка“, методически насоки за 6 – 7-годишни деца*. София: Просвета. ISBN 978-954-360-155-4.
- Галчева, К. (2000). *Педагогика на взаимодействието „дете – среда“*. Пазарджик: Дидас Ко-Галчев.
- Галчева, К. (2015). *Педагогическото взаимодействие с детето – XXI век*. Пазарджик: Дидас Ко-Галчев. ISBN 9789546843784.
- Каракехайова, С. (2018). *Интерактивни технологии и тяхното приложение в образованието на деца*. София: Просвета.
- Каракехайова, С. (2019). *Дидактически технологии за развитие на познавателен интерес и любознателност*. Пловдив: Паисий Хилендарски. ISBN 978-619-202-424-6.
- Колева, М. (2004). *Педагогическа технология за опознаване на околната действителност*. Благоевград: Неофит Рилски.
- Колева, М., Стоименова, В., Стоянова, К., Джорова, К. (2012). *Опознаването на околната действителност от детето в предучилищна възраст. Педагогическа технология*. Благоевград: ЮЗУ „Неофит Рилски“. ISBN 9789546808233.
- Маранту-Недялкова, Хр. (2007). *Педагогика на взаимодействието „дете – околна среда“*. Учебно ръководство за упражнение и самоподготовка. Бургас: Проф. д-р Асен Златаров.

Acknowledgments and Funding

This work is supported by the Bulgarian Ministry of Education and Science under the National Program for Research „Young Scientists and Postdoctoral Students – 2“.

REFERENCES

- Boneva, B., Yulzari, S., Barakova, M. (1991). *Zapoznavane s okolnata deystvitelnost v detskata gradina*, Sofia: Prosveta.
- Georgieva, V. (2021). *Proektnata rabota po konstruirane i tehnologii v pomosht na detskia uchitel za kompleksno razvivane na klyuchovi kompetentsii u 6 – 7-godishnite detsa*. Shumen: UI Episkop Konstantin Preslavski. ISSN: 1314 – 6769.
- Georgieva, V. (2022). *Kompetentnostniyat podhod v preduchilishtnoto obrazovanie prez prizmata na detskia uchitel*. Shumen: Episkop Konstantin Preslavski. Print: ISBN 978-619-201-677-7, Online: ISBN 978-619-201-678-4.
- Gyurov, D. (2009). „*Pedagogicheskoto vzaimodeystvie*“. *Inovatsionen model za izgrazhdane na edinna sotsialno-pedagogicheska sistema “detska gradina – nachalno utchilichte*. Sofia: Sv. Kl. Ohridski. ISBN:978-954-2424-9.
- Gyurov, D. (2011). *Pedagogika na vzaimodeystviето “dete – sreda”*. Sofia: Veda Slovena-ZhG.
- Gyurov, D., Angelova, L., Mihaylova, G. (2011). Evropeyski prioriteti za obrazovatelni strategii i programi. *Obrazovanie i tehnologii*, (2), 18 – 20, ISSN (print):1314-1791.
- Gyurova, V., Gyurov, D. (2018). *Kniga za uchitelya, “Okolen svyat”, Programna sistema “Raka za raka”, metodicheski nasoki za 6 – 7-godishni detsa*, Sofia: Prosveta. ISBN 978-954-360-155-4.
- Galcheva, K. (2000). *Pedagogika na vzaimodeystviето “dete – sreda”*. Pazardzhik: Didas Ko-Galchev.
- Galcheva, K. (2015). *Pedagogicheskoto vzaimodeystvie s deteto – XXI vek*, Pazardzhik: Didas Ko-Galchev. ISBN 9789546843784.
- Karakehayova, S. (2018). *Interaktivni tehnologii i tyahnoto prilozhenie v obrazovaniето na detsa*. Sofia: Prosveta.
- Karakehayova, S. (2019). *Didakticheski tehnologii za razvitie na poznavatelen interes i lyuboznatelnost*. Plovdiv: Paisiy Hilendarski. ISBN 978-619-202-424-6.
- Koleva, M. (2004). *Pedagogicheska tehnologia za opoznavane na okolnata deystvitelnost. Uchebno pomagalo za seminarni i prakticheski zanimania na studentite*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.

- Koleva, M., Stoimenova, V., Stoyanova, K., Dzhorova, B. (2012). *Opoznavaneto na okolnata deystvitelnost ot deteto v preduchilishtna vazrast. Pedagogicheska tehnologia*. Blagoevgrad: Neofit Rilski. ISBN 9789546808233.
- Marantu-Nedyalkova, Hr. (2007). *Pedagogika na vzaimodeystviето «dete-okolna sreda»*. Uchebno rakovodstvo za uprazhnenie i samopodgotovka. Burgas: Prof. D-r Assen Zlatarov.

THE COMPETENCY APPROACH IN ENVIRONMENTAL TEACHING IN KINDERGARTEN

Abstract. The article presents an innovative framework for the development of key competencies by applying a competency-based approach to teaching the World Around us in kindergarten. Three pedagogical situations are proposed, in the course of which key competencies are formed, developed and analyzed by testing a developed educational program.

Keywords: environment; kindergarten; education; competency-based approach; educational program

✉ **Dr. Stanislava Todorova, Assoc. Prof.**

Department of Preschool and Primary Education,
Faculty of Education
University of Shumen "Episkop Konstantin Preslavski"
Shumen, Bulgaria
E-mail: s.todorova@shu.bg